

A polgári eljárás alternatívája: bírósági közvetítés

A mediáció helye jogrendszerünkben

A jogintézmény megismerése előtt maga a mediáció kifejezés jelentéséből érdemes kiindulni. A mediare latin eredetű szó, jelentése: középen állni, egyeztetni, közvetíteni, békéltetni.¹ A mediáció egy speciális konfliktuskezelési módszer, amelynek lényege, hogy a szemben álló felek vitájában valamennyi fél közös beleegyezésével egy semleges harmadik személy (mediátor) jár közben. A mediátor a problémamegoldó folyamat keretében segít tisztázni a konfliktus természetét, és olyan megoldás irányába tereli a feleket, amely mindenki számára kielégítő.

A mediáció tehát egy olyan konfliktus-megelőző és kezelő tevékenység, mellyel elkerülhető a vita elmélyülése, lényege a felek békéltetéssel való irányítása egy független szakértő segítségével.

A mediációt hazánkban a többször módosított, 2003. március 17. napjától hatályos a közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény emelte be a gyakorlatba, azonban a jogintézményt – az egyes jogterületek különbözőségére tekintettel - nem csupán e törvény szabályozza.

A Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény (régi Mt.) a munkaügyi érdekviták (194-198. §) és a munkaügyi jogviták (199-202. §) szabályozásával jelentős változást hozott. A jogviták rendezésénél életre hívta a bírósági eljárást megelőző alternatív fórumot, a kötelező egyeztetés szükségességének létrehozásával.² A jelenleg hatályos a Munka Törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény változatlanul szabályozza a békéltetés lehetőségét a jogvita feloldása érdekében, kollektív szerződés vagy a felek megállapodása alapján.

Az egészségügy területén a közvetítés lehetőségét az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény teremtette meg, miszerint a beteg és az egészségügyi szolgáltató között felmerülő jogviták peren kívüli megoldására a felek együttesen kezdeményezhetik a jogvita közvetítői eljárás keretében történő rendezését. Az egészségügyi közvetítői eljárást részletesen a 2000. évi CXVI. törvény szabályozza. Az egészségügy területén a felek mindegyikének talán még inkább érdeke a bírósági eljárás elkerülése, az azzal járó többletköltségekre - egészségügyi igazságügyi szakértő kirendelése

¹ Nagy Márta: Bírósági mediáció, Bába Kiadó, Szeged, 2011., 13. oldal (Nagy)

² Rúzs Molnár Krisztina: Mediáció a munkajogban, Szegedi Tudományegyetem Állam- és jogtudományi Kara Munkajogi és Szociális Jogi Tanszékével együttműködésben Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2007., 131. oldal

és esetleges elfogultsága -, a szakértő miatt még inkább elhúzódó eljárásra és nem utolsósorban az egészségügyi intézmény esetleges presztízsveszteségére tekintettel.³

Büntető ügyek esetében a mediációról a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvény rendelkezik. A sértett és a terhelt közötti jóvátétel, a bűncselekménnyel okozott kár megtérítési lehetősége mind a sértett számára, mind a terhelt részére kedvező, figyelemmel a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.) és a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.) büntethetőség kizárását, illetve a büntetés akár korlátlan enyhítését lehetővé tevő rendelkezéseire.

A bírósági közvetítés (közkeletű nevén bírósági mediáció) intézménye valamennyi mediációs eljárás közül a legfiatalabb, a 2012. évi CXVII. törvény vezette be jogrendszerünkbe. A bírósági közvetítés, valamint a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Új Ptk.) hatályba lépésével bevezetett kötelező közvetítői eljárás alapvető szabályait a közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény tartalmazza.

Mi az a bírósági közvetítés?

A bírósági közvetítés a bírósági (peres vagy peren kívüli) eljárástól teljesen elkülönült, de a bírósági eljárás befejezését elősegítő konfliktuskezelő módszer, a vitában érdekelt felek megegyezése alapján bevont harmadik személy (bírósági közvetítő) közreműködésével zajló vitarendező eljárás, melynek során a bírósági közvetítő pártatlanul, lelkiismeretesen, legjobb tudása szerint működik közre a felek közötti vitát lezáró megállapodás létrehozásában.

A bírósági közvetítés intézményének bevezetését a hagyományos (bírósági úton történő) vitarendezéstől elkülönült és attól eltérő, alternatív konfliktuskezelő módszerek elterjedése, és az igénybevételük iránt mutatkozó igény hívta életre, a nemzetközi gyakorlatra is figyelemmel. Szükségessé vált ugyanis, hogy a bírósági útra tartozó jogviták esetén lehetősége legyen a feleknek egy, a bírósági szervezetrendszeren belül működő, de a bírósági eljárástól teljesen elkülönült, a bírótól független személy közreműködésével zajló konfliktuskezelő módszer igénybevételére.

³ Dr. Dósa Ágnes: Konfliktusrendezés közvetítői eljárással In: Lege Artis Medicinae, Literatura Medicina Kiadó, Budapest, 2001/11.

A bírósági közvetítés főbb jellemzői, előnyei a bírósági eljárással szemben

A bírósági mediáció célja, hogy egy olyan eszköz legyen a felek kezében, amely lehetővé teszi számukra konfliktusuk lehető legjobb megoldását, miután már bírósághoz fordultak.⁴

A bírósági eljárás felei gyakran érzik úgy, hogy kapcsolatuk megromlása miatt már nem akarják, vagy nem képesek meghallgatni egymást, és anélkül, hogy a szükségleteiket vagy az érdekeiket átgondolnák, a döntés felelősségét inkább a bíróra ruházzák át. Ez a felekben lejátszódó, és sokszor számukra sem kedvező bírói döntéssel záruló folyamat elkerülhető a bírósági közvetítés igénybevételével. A bírósági közvetítői eljárás ugyanis lehetőséget ad arra, hogy a felek enyhítsék a konfliktusukat azáltal, hogy megfogalmazzák az érzéseiket, és tisztázzák azokat a körülményeket, amelyek a vita kialakulásához, kiéleződéséhez vezettek. A felek az egymással szembeni passzivitásuk felszámolását követően képessé válnak arra, hogy a másik nézőpontjából is átgondolják a vitát. A bírósági közvetítés a felek közötti párbeszéd helyreállítását is elősegíti azáltal, hogy az eljárás során a felek nyíltan feltárják az igényeiket, és képessé válnak a vitás ügy megoldásával összefüggő elképzeléseik ismertetésére és értékelésére. Mindezek eredményeképp a konfliktust okozó körülmények kulturált megtárgyalására nyílik lehetőség, amely alapja lehet a közvetítői eljárás alatt normalizálódott kapcsolat megőrzésének. A bírósági közvetítés a felek felelősségérzetét is fokozza azáltal, hogy maguk találják meg vitájuk legmegfelelőbb megoldását. A felek érdekeit tükröző, valamennyi fél számára elfogadható megállapodás tartós és könnyebben végrehajtható lesz, mivel a felek szabad akaratukból saját magukat kötelezik a megállapodásban foglaltak betartására.

Az eljárás során a bírótól független bírósági közvetítő feladata, hogy a szemben álló felek közötti indulatokat fékezze, a vita kiéleződését megakadályozza, és oly módon próbálja irányítani a feleket, hogy elősegítse a konfliktus megoldásának megtalálását. A bírósági közvetítők elméleti és gyakorlati oktatásból álló képzésen szereznek megfelelő jártasságot a vitarendezésben, ideértve a képzés részeként csoportos önismeret - és személyiségfejlesztő foglalkozásokon való részvételt, továbbá a konfliktuskezelési ismeretek, tárgyalási és mediációs technikák elsajátítását.

A fentieken túl a bírósági közvetítés további előnye, hogy nem nyilvános, sőt a bírósági közvetítőnek az eljárás során tudomására jutott tényekkel, adatokkal kapcsolatban szigorú

⁴ Nagy „im.”, 136. oldal

titoktartási kötelezettsége van, a felek pedig megállapodhatnak a személyüket terhelő titoktartási kötelezettségről.

A bírósági közvetítés pénzbeli előnyt is jelent a felek számára, az eljárás ugyanis illetékmentes, illetve a bírósági közvetítőnek sem kell díjat fizetni.

A bírósági közvetítés folyamata

A bírósági közvetítői eljárás kérelemre induló eljárás. A kérelmet valamely peres vagy peren kívüli eljárásban félként szereplő személy terjesztheti elő, tehát az, akinek peres vagy peren kívüli ügye indul, vagy ilyen ügye már folyamatban van a bíróságon. A kérelmet a feleknek közösen kell előterjeszteniük, ugyanakkor a bírósági közvetítő a többi fél beleegyezésének megszerzése érdekében közreműködik, amennyiben a kérelmet csak az egyik fél terjesztette elő. A felek a bírósági közvetítői eljárás lefolytatását bármely olyan bíróságon kérhetik, ahol bírósági közvetítő működik. A kérelem benyújtását követően a bírósági közvetítő a felekkel történt egyeztetés után meghívja a feleket az első közvetítői megbeszélésre. Amennyiben a felek képviselőjét ügyvéd látja el, a bírósági közvetítő meghívása alapján az ügyvéd/ek is részt vehet/nek az első közvetítői megbeszélésen.

A bírósági közvetítői eljárás a felek közös egyetértésével indul: az első közvetítői megbeszélésen személyesen és együttesen megjelent felek a bírósági közvetítő tájékoztatásának meghallgatását követően írásban nyilatkoznak arról, hogy részt kívánnak-e venni a bírósági közvetítői eljárásban. Igenlő válasz esetén a felek arról is nyilatkoznak, hogy hozzájárulnak-e a másik fél jogi képviselőjének eljárásban való részvételéhez, majd a felek és a bírósági közvetítő egyeztetik a közvetítői ülés időpontját.

A felek közötti vita rendezését elősegítő közvetítői ülésen - ahol kívánatos a felek együttes megjelenése, de lehetőség van a felek külön-külön történő meghallgatására is, - a bírósági közvetítő közreműködik a felek közötti párbeszéd helyreállításában, a vitát lezáró írásbeli megállapodás létrejöttében. Elsőként a bírósági közvetítő a feleket részletesen meghallgatja, akik külön-külön ismertetik a vitás ügyet. A felek elmondásai alapján körvonalazódó nézetkülönbségek, problémák megtárgyalása során a felek egymáshoz intézik mondanivalójukat, miközben a bírósági közvetítő közreműködik az álláspontok közelítésében, megoldási javaslatok kidolgozásában. Amennyiben e folyamat eredményeképp a felek megtalálták vitájuk mindannyiuk számára megfelelő megoldását, a

felek által létrehozott megállapodást a bírósági közvetítő írásba foglalja.

A bírósági közvetítői eljárásban részt vevő jogi képviselők ügyfeleiket jogi tanácsokkal és tájékoztatással láthatják el, továbbá előzetesen megvizsgálhatják a felek által kötendő megállapodás tartalmát a tekintetben, hogy az a jogszabályoknak megfelel-e.

A megállapodással záruló bírósági közvetítői eljárásban létrejött megállapodást, illetve annak a peres eljárás tárgyául szolgáló jogvitával érintett részét a bírósági közvetítői eljárás befejeződéséig a felek kérelmére szünetelő peres ügy bírója tárgyaláson egyezségbe foglalja, az egyezséget ítélet hatályú végzésével jóváhagyja, amennyiben az megfelel a jogszabályoknak, illetőleg a felek ezt közösen kérik.

Megállapodás nélkül befejeződött bírósági közvetítői eljárás esetén a bíróság az addig szünetelő peres eljárást bármelyik fél kérelmére lefolytatja, és eldönti a jogvitát.

Amennyiben a bírósági közvetítői eljárás a felek azon döntésével zárul, hogy a per tárgyává tett jogvitában a bíróság döntését mégsem igénylik (a felperes keresetétől eláll, vagy a felek a per megszüntetését közösen kérik), kérelmükre a bíróság a per megszüntetéséről határoz.

A keresettől elállás, illetve a per megszüntetése iránti közös kérelem esetén a felperes, megállapodással záruló eljárás esetén a felek a perben illeték kedvezményben részesülnek az erre vonatkozó külön törvényben (1990. évi XCIII. törvény az illetékekről) szabályozottak szerint attól függően, hogy a keresettől elállásra, a per megszüntetése iránti közös kérelem benyújtására vagy a megállapodásuk egyezségbe foglalására a perben tartott első tárgyaláson, vagy azt követően kerül sor.

A bírósági közvetítés és a bírósági eljárás keretei között zajló békéltető tevékenység különbségei

Lényeges elhatárolni a bírósági közvetítést és a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (Pp.) 148. § (1) bekezdése szerinti, a bírósági tárgyaláson zajló egyezségkötést elősegítő békéltető tevékenységet.

Az egyezségkötést elősegítő békéltetés során a bíró az ügy ura, ő irányítja az egyezkedést szigorúan

a jogvita keretei között annak érdekében, hogy a konfliktus megszüntetésével kompromisszumot hozzon létre a felek között, miközben megoldási javaslatokat is tehet. A bíró által irányított békéltetés pozicionális egyezkedés, ahol a felek külön-külön meghatározzák, hogy mit szeretnének elérni, és egyáltalán hajlandóak-e engedni. A bírói szerep dominanciája miatt a felek sokszor a kedvezőbb benyomás keltésére törekednek, illetve inkább vállalják a kényszerű kompromisszumot, mint a hosszadalmas, megterhelő pereskedést. A békéltetés ugyan zárulhat jogilag releváns egyezséggel, de a felek viszonya elmérgesedhet, amely újabb jogvita forrása lehet.

Ezzel szemben a bírósági közvetítés során a felek az ügy urai, a bírósági közvetítő szerepe semleges, de leginkább mellérendelt, az eljárás irányítása a felek kezében van. Az egyezkedés érdekalapú, a jogvita keretein kívüli konfliktus kezelését, megoldását is szolgálja. Az eljárás célja nem a konfliktus megszüntetése, hanem a megoldása, amely lezárja a vitát. Az eljárás során nem a bírót kell "meggyőzni" a bizonyítékokkal, hanem a felek számára legmegfelelőbb, nemcsak jogilag releváns megállapodás létrehozását célozza az eljárás.

Milyen ügyek rendezhetők bírósági közvetítéssel?

A bírósági közvetítéssel rendezhető viták körét alapvetően három csoportba lehet sorolni. Az első csoportba azok az ügyek tartoznak, amelyekben a felek későbbi kapcsolatának fenntartása követeli meg a békés megoldást (szomszédjogi, munkaügyi perek). A második csoportba tartoznak azok az ügyek, ahol a konfliktus jellege túl személyes (családi perek), s a harmadikba mindazok, ahol épp a konfliktus azon kifejezett hátrányos következményeit kellene elkerülni, amelyek a per során bekövetkezhetnek (elszámolási, házastársi vagyonmegosztási perekben, gazdálkodó szervezetek jogvitáiban a jövőbeni végrehajtás alól kivonható vagyontárgyak szempontjából).⁵

Azokban az ügyekben, ahol bírói ítélet szükséges a joghatás kiváltásához (ilyen például a házasság felbontását kimondó ítélet vagy az apasági, gondnokság alá helyezési, a gondnokság megszüntetésére irányuló perek), vagy a közrend védelme érdekében (például közigazgatási, végrehajtási perek), nincs lehetőség a bírósági közvetítés igénybevételére.

A peren kívüli eljárások közül bírósági közvetítés vehető igénybe a külön élő szülők között a gyermek sorsát érintő kérdésekben: például lakóhely, iskola kijelölése, vagy a gyermek jogellenes elvitele esetén.

⁵ Nagy „im.”, 142. oldal

A felek személyében rejlő okok, így valamelyik fél pszichés állapota vagy kóros elmeállapota miatt, továbbá a felek között erőszakossá fajult kapcsolat esetén szintén nincs helye a bírósági közvetítésnek.

A kötelező közvetítői eljárás és a bírósági közvetítés kapcsolata

A 2014. március 15. napjától hatályos Új Ptk. Negyedik, Családjogi Könyve bevezeti a kötelező közvetítés intézményét a szülői felügyelet megfelelő gyakorlása és a szülők ehhez szükséges együttműködése biztosítása érdekében, ideértve a szülő-gyermek közötti kapcsolattartást is.

Kötelező közvetítés elrendelése esetén a bíróság felfüggeszti a per tárgyalását, és arra kötelezi a feleket, hogy kölcsönösen együttműködve forduljanak közvetítőhöz, és vegyenek részt az első közvetítői megbeszélésen. Amennyiben a felek bírósági közvetítőhöz kívánnak fordulni, a bíróság kötelezésének azzal tesznek eleget, ha a bírósági közvetítői eljárás lefolytatása iránti közös kérelmet előterjesztik, majd személyesen, együttesen megjelennek az első közvetítői megbeszélésen, ahol a bírósági közvetítő tájékoztatóját meghallgatják. A bírósági közvetítői eljárás megindulása és lefolytatása ebben az esetben is a felek önkéntes döntésén múlik, azaz a bírósági közvetítő tájékoztatóját követően szabadon dönthetnek úgy, hogy nem kívánnak részt venni a bírósági közvetítői eljárásban. Egyebekben a bírósági közvetítői eljárásra az általános szabályok irányadók.

A házasság felbontása iránti perekben a bíró ajánlhatja a feleknek, hogy kapcsolatuk, illetve a házasság felbontásával összefüggő vitás kérdések megegyezésen alapuló rendezése érdekében közvetítői eljárást vegyenek igénybe.

Észrevételek a bírósági közvetítés gyakorlatából

A bírósági közvetítés intézményének ismerete alapvető fontosságú ahhoz, hogy a felek az eljárás igénybevétele mellett döntsenek. Tájékoztató plakátok kihelyezése, szórólapok terjesztése mellett a nyomtatott és elektronikus sajtóban megjelenő cikkek, interjúk, valamint a mediációval foglalkozó televíziós műsorok segítik a jogintézmény népszerűsítését. Ugyanakkor a bírósági közvetítés lehetőségéről történő tájékoztatásban jelentős szerep hárul a perbíróságra, hiszen a bírósági eljárást megindító keresetlevelet/kérelmet a fél itt terjeszti elő. Több bíróságon kialakult gyakorlat, hogy a per bírója az első tárgyalásra szóló idézéssel együtt egy általános tájékoztató levelet is kiküld a

feleknek, amelyben röviden ismerteti a bírósági közvetítés lényegét, az eljárás menetét, a peres eljárással szembeni előnyeit. A tájékoztatóban feltüntetésre kerülnek a felekhez legközelebb működő bírósági közvetítők telefonos elérhetőségei, e-mail címei, az ügyfélfogadás időpontjai. Általános tapasztalat, hogy a felek szívesen veszik igénybe a bírósági közvetítővel való közvetlen kapcsolatfelvétel lehetőségét, és telefonon, illetve e-mail útján érdeklődnek ügyükben a bírósági közvetítés igénybevételének lehetőségéről. Az ügyfélfogadási napokon állandóan magas a jogintézmény iránt érdeklődők száma, sok esetben a felet a bírósági közvetítés iránt érdeklődő jogi képviselője is elkíséri.

A bírósági közvetítés eredményessége érdekében az első közvetítői megbeszélést és a közvetítői üléseket, de már az ügyfélfogadást is célszerű egy, kifejezetten a bírósági közvetítés szükségleteihez igazodóan kialakított helyiségben megtartani, melynek berendezése a felek kényelmét, az oldott légkör biztosítását szolgálja, továbbá a felek és a bírósági közvetítő alá- fölérendeltségi viszonytól mentes, mellérendelt kapcsolatát tükrözi.

A gyakorlati tapasztalatok körében érdemes szólni a jogi képviselők bírósági közvetítői eljárásban betöltött szerepéről. A feleket képviselő ügyvédek gyakran folytatnak egyeztető tevékenységet a felek között, akár a per megindulása előtt, akár később, a per szünetelésének tartama alatt. A jogi képviselők közötti írásos levélváltás személytelenebb hangneme, a jogi nyelvezet használata, majd az egyeztetésen megjelenő felek részéről elhangzó, a konfliktust tovább mélyítő megjegyzések, vagy a másik fél irányába jelentkező támadó jellegű fellépés kezelésének hiánya már a kezdetektől a megegyezés ellen hat, ami a peres eljárásnál tovább fokozódik. Ugyanakkor az is kiemелendő, hogy a jogi képviselők sokkal kevésbé érdekeltek a megegyezésben, semmint egy hosszú peres eljárásban, így gyakran emiatt is végződnek kudarccal az ügyvédi egyeztetések.

A jogi képviselők nyilvánvalóan a legjobbat akarják az ügyfeleknek, azonban elsősorban a per jogi szempontból való megnyerhetőségére, a jogszabály alapján elérhető lehető legnagyobb eredmény kiharcolására törekednek, miközben nem veszik figyelembe, hogy ügyfeleiket a hosszú ideig, akár évekig tartó pereskedés pszichikailag, lelkiileg, nem utolsósorban anyagilag is megterheli, továbbá a végrehajthatóságot sok esetben másodlagos kérdésként kezelik. Ez az ügyvédi mentalitás a bírósági közvetítői eljárás során is tetten érhető, számos esetben előfordul ugyanis, hogy a felek megtalálják vitájuk számukra megfelelő megoldását, azonban a jogi képviselők tanácsának meghallgatását követően valamelyik fél mégis elveti a megállapodás lehetőségét. Az a jogi képviselő ugyanis, akinek ügyfele a bírósági közvetítés eredményeképp körvonalazódó megállapodás megkötése esetén

– szigorúan jogi értelemben véve – "veszítene", ügyfelének inkább a per folytatását javasolja mondván, hogy "a jog az ő oldalukon áll".

Mindezekre tekintettel, a jogintézmény hatékonyabbá tétele érdekében átgondolandó a jogi képviselők bírósági közvetítésben való aktív közreműködésének valamifajta korlátozása, de legalább annak a lehetőségnek a megteremtése, hogy a fél maga dönthesse el: a kisebb hátrányok ellenére is a vita megállapodással való megoldását, vagy jogi képviselője aktívabb közreműködésére támaszkodva a per folytatását választja.

Zárszó

A bírósági közvetítői eljárás – legyen az a felek közös elhatározása alapján induló, vagy a bíróság által elrendelt kötelező közvetítői eljárás keretében igénybe vett bírósági közvetítés – kezdeményezése feltétlenül javasolt minden olyan ügyben, ahol a legkisebb hajlandóság is mutatkozik a megegyezésre. A bírósági közvetítés a fentebb vázolt előnyei folytán megoldást jelenthet mindazoknak, akiknek fontos a vita valamennyi érdekelt számára legkedvezőbb megoldása, a jó emberi kapcsolatok fenntartása.

Dr. Horváth Vera Judit

(A szerző bírósági közvetítő)

Felhasznált irodalom:

Dr. Dósa Ágnes: Konfliktusrendezés közvetítői eljárással In: Lege Artis Medicinae, Literatura Medicina Kiadó, Budapest, 2001/11.

Nagy Márta: Bírósági mediáció, Bába Kiadó, Szeged, 2011.

Rúzs Molnár Krisztina: Mediáció a munkajogban, Szegedi Tudományegyetem Állam- és jogtudományi Kara Munkajogi és Szociális Jogi Tanszékével együttműködésben Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2007.